

Учені установ Відділення історії філософії та права НАН України отримали у 2013 р. вагомі теоретичні здобутки у комплексних міждисциплінарних дослідженнях взаємовідносин у тріаді «особа – суспільство – держава» в Україні в історичній ретроспективі та на сучасному етапі як одного з головних індикаторів розвитку країни та її соціуму; розробці системних пропозицій щодо державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства, оптимізації його відносин з державою; пошуку механізмів забезпечення суспільного консенсусу щодо національних інтересів у здійсненні державної соціогуманітарної політики; з'ясуванні тенденцій впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України.

Досягнуто значних успіхів у реалізації масштабних дослідницьких і видавничих проєктів. В Інституті історії України НАН України видано ґрунтовну колективну монографію «Влада і суспільство в Україні. Історичний контекст» (академік НАН України В. Смолій, член-кореспондент НАН України О. Толочко, С. Кульчицький та ін.), публікацією 10-го тому «Енциклопедії історії України» завершено масштабний проєкт видання фахової енциклопедії вітчизняної минувшини (академік НАН України В. Смолій, член-кореспондент НАН України Г. Боряк, С. Кульчицький та ін.). Співробітниками Інституту енциклопедичних досліджень НАН України видано 13-й том «Енциклопедії сучасної України» (академік НАН України І. Дзюба, М. Железняк). За участі провідних учених відділення підготовлено «Словник Великої української енциклопедії» (Ю. Шаповал, М. Железняк та ін.).

Вийшли у світ матеріали соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України «Українське суспільство. 1992–2013. Стан і динаміка змін» (академік НАН України В. Ворона, член-кореспондент НАН України М. Шульга та ін.). В Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України видано другу книгу четвертого тому 50-томного зібрання праць визначного українського вченого й державного діяча академіка М. Грушевського «Михайло Грушевський. Твори у 50-ти томах: Т. 4, кн. 2: Серія: “Суспільно-політичні твори (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)”» (член-кореспондент НАН України П. Сохань, О. Маврін, І. Гирич, С. Панькова та ін.). Відділенням релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України завершено видання 10-томної «Історії релігії в Україні» (А. Колодний, Л. Филипівич, В. Климов та ін.).

Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського до 200-річчя від дня народження геніального українського поета Т. Шевченка підготовлено фундаментальну працю «Бібліографія видань творів

Т. Г. Шевченка. 1840–2014», започатковано меморіальну електронну колекцію, основними структурними елементами якої є бібліографічна база даних творів Т. Шевченка та повнотекстова електронна бібліотека прижиттєвих видань поета і видань української діаспори з фондів НБУВ (В. Омельчук, К. Лобузін).

Ряд ґрунтовних праць опубліковано до 95-річчя НАН України, відзначеного в 2013 р. Зокрема, Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького НАН України опубліковано фундаментальну колективну монографію «Правовий статус Національної академії наук України: історія та сучасність» (академік НАН України Ю. Шемшученко, В. Нагребельний та ін.). Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського видано збірник документів і матеріалів «Історія НАН України. 1951–1955» у двох книгах (академік НАН України О. Онищенко, Л. Яременко, С. Старовойт, Г. Індиченко). Інститутом історії України НАН України надруковано працю «Рід Патонів: історико-генеалогічне дослідження. Документи» (академік НАН України В. Смолій, М. Дмитрієнко, В. Томозов).

Установи та провідні вчені відділення взяли активну участь у ювілейних заходах, присвячених 150-річчю від дня народження видатного вченого, першого президента академії академіка В. Вернадського, найбільш помітними серед яких стали видання ювілейної серії «Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського» в 10-ти томах, 16-ти книгах (голова редакційної ради – академік НАН України Б. Патон), ювілейна сесія загальних зборів НАН України (12 березня 2013), VII Всеукраїнський фестиваль науки (23–25 квітня 2013), ряд заходів у межах міжнародної наукової експедиції «Паралелі Вернадського» (квітень 2013), міжнародна наукова конференція під егідою ЮНЕСКО «Володимир Вернадський: біосфера і цивілізація в ХХІ столітті» (Париж, 14–16 травня 2013). Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського створено електронний архів академіка В. Вернадського, що включає бібліографію праць ученого та літератури про нього, біографічні матеріали, матеріали про діяльність, листування.

Провідні вчені установ відділення взяли дієву участь у підготовці видання «А. П. Александров та українська наука: до 110-річчя від дня народження вченого / А. П. Александров и украинская наука: к 110-летию со дня рождения ученого» (академік НАН України А. Загородній, академік НАН України О. Онищенко, Л. Яременко, Г. Індиченко та ін.).

Загалом у звітному році установами відділення видано 136 монографій обсягом 3577,48 обл.-вид. арк. (з них 10 обсягом 175,12 обл.-вид. арк. – за

кордоном); 145 підручників, довідників (з них три – за кордоном); 26 брошур, рекомендацій, методик (у тому числі чотири – за кордоном); 4927 статей (у тому числі 422 – за кордоном).

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України спільно з Інститутом законодавства Верховної Ради України, Національною академією правових наук України, Національним інститутом стратегічних досліджень, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка продовжували здійснювати науково-консультативне, а Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського науково-інформаційне забезпечення діяльності Конституційної Асамблеї. Зокрема, за участі провідних фахівців Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України розроблено проект Концепції внесення змін і доповнень до чинної Конституції України. Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського підготовлено 12 випусків бюлетеня інформаційно-аналітичних матеріалів «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності». На сайті НБУВ функціонує електронна бібліотека «Конституційна Асамблея», що висвітлює діяльність Конституційної Асамблеї, конституційне законодавство та конституційний процес в Україні й зарубіжних країнах.

Провідні вчені відділення підготували для органів державної влади України ґрунтовні рекомендації щодо відзначення в 2013 р. 1025-річчя хрещення Київської Русі, зауваження та пропозиції до проектів законів України «Про Концепцію етнонаціональної політики України», «Про національні меншини в Україні», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення соціальних і трудових гарантій населення, забезпечення умов оплати праці», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації рекомендацій Європейської комісії у сфері державної антикорупційної політики», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення європейських стандартів публічності у судовій системі», «Про внесення змін до Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”», «Про державну підтримку наукоємних виробництв в Україні». Важливим результатом роботи провідних фахівців відділення є підготовлений за їхньої участі проект закону України «Про Національну академію наук України», що має на меті законодавче врегулювання всього комплексу відносин між державою та академією.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ініціювала прийняття Кабінетом Міністрів України постанови від 9 жовтня 2013 р.

№ 741 щодо здійснення попередньої оплати доступу в режимі онлайн до зарубіжних електронних баз наукової інформації, що дасть змогу розширити їх використання вченими установ НАН України та відкриває можливості для представлення українських наукових журналів у світових базах наукометричної інформації.

У межах виконання цільових комплексних програм наукових досліджень НАН України «Гуманітарні технології як чинник суспільних перетворень в Україні», «Громадянське суспільство, особа, держава: національний досвід та потенціал взаємодії» установами відділення досліджено концептуальні засади розвитку громадянського суспільства в Україні, обґрунтовано необхідність удосконалення національного законодавства та юридичної практики у сфері здійснення громадського контролю діяльності органів публічної влади, підготовлено пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення політико-правових засад етнокультурної консолідації українського суспільства. Розроблено методику та проведено національне моніторингове соціологічне дослідження (обсяг вибірки 1800 респондентів) стану громадянської активності в Україні, що дало можливість з'ясувати сучасні тенденції та динаміку громадянської активності, виявити соціальні чинники та особливості впливу соціального контексту на становлення громадянського суспільства в Україні. Досліджено шляхи ефективного використання глобальних інформаційних ресурсів в інтересах суспільного розвитку в Україні та розроблено рекомендації щодо впровадження позитивного досвіду та упередження негативних тенденцій у сфері інформаційних обмінів у системі соціальних комунікацій. Розроблено Концепцію забезпечення і захисту прав дитини в Україні.

Здобутки провідних учених відділення відзначено високими нагородами. Орденом Ярослава Мудрого III ступеня нагороджено академіка НАН України О. Онищенка, академіка НАН України П. Толочка, орденом «За заслуги» II ступеня – В. Нагребельного (Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України), орденом «За заслуги» III ступеня – члена-кореспондента НАН України В. Наулка (Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України). Академік НАН України М. Попович нагороджений Золотою медаллю Міністерства культури Республіки Вірменія.

Почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» присвоєно В. Кізімі (Центр гуманітарної освіти НАН України), почесне звання «Заслужений працівник освіти України» – А. Непомнящому (Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК).

Академік НАН України В. Кремень, академік НАН України Л. Губерський, член-кореспондент НАН України В. Андрущенко стали лауреатами Державної премії України в галузі освіти за 2013 р. в номінації «Наукові досягнення в галузі освіти» у складі авторського колективу циклу наукових праць «Філософія освіти: пошук пріоритетів». В. Литвинов (Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України) став лауреатом Міжнародного конкурсу МААН кращих науково-видавничих проєктів «Наукова книга» у номінації «Суспільні науки» за монографію *Ukraine: Seeking its Identity. The 16th – Early 17th Centuries. Historical and Philosophical Essays*. В. Кіктенку, О. Огневій (Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України) присуджено премію НАН України ім. А. Ю. Кримського за цикл праць «Філософсько-релігійні та наукові традиції Сходу в європейській культурі».

<...> Науково-організаційна діяльність бюро відділення була спрямована на розширення діапазону наукових досліджень і підвищення їхнього теоретичного рівня, осмислення трансформаційних процесів, що відбуваються у вітчизняному соціумі, вироблення стратегічних прогнозів та оптимальних моделей соціально-економічного й суспільно-політичного розвитку, наукове забезпечення реалізації державної соціальної, освітньої, науково-технічної та інформаційної політики.

На засіданні президії НАН України розглянуто питання «Наукові засади конституційної реформи в Україні» (академік НАН України Ю. Шемшученко). За підсумками його обговорення розроблено комплекс заходів щодо посилення координації творчої взаємодії Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Інституту економіко-правових досліджень НАН України з Національною академією правових наук України, Національним інститутом стратегічних досліджень, Інститутом законодавства Верховної Ради України у виробленні узгоджених концептуальних підходів і прогнозів розвитку конституційного процесу в Україні, забезпечення його належної наукової обґрунтованості.

На загальних зборах відділення заслухано ряд наукових доповідей з проблеми «Держава і суспільство в Україні: історія та сучасність».

Провідні вчені відділення взяли участь у роботі ювілейного XV Міжнародного з'їзду славістів (Мінськ, 20–27 серпня 2013), VIII Міжнародного конгресу україністів (Київ, 21–24 жовтня 2013).

Відповідно до Концепції розвитку НАН України на період 2014–2023 рр., Переліку основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і

гуманітарних наук НАН України на 2014–2018 рр. у 2014 р. зусилля бюро та установ відділення будуть зосереджені на комплексних міждисциплінарних дослідженнях проблем консолідації українського суспільства, демократизації та реформування політичної системи України, розробленні політико-правових і соціокультурних механізмів неконфліктного розв'язання назрілих суспільно-політичних суперечностей, утвердження в українському соціумі й політикумі цінностей громадянського миру, солідарності та відповідальності (*Звіт про діяльність Національної наук України 2013 році. – К.: Видавничий дім «Академперіодика» НАН України, 2014. – С. 264–269, 284–285*).